

Missende kanten van de geschiedenis

Multiperspectiviteit is hard nodig

In het Nederlandse onderwijs staat vrijwel altijd de politieke en culturele geschiedenis van de witte westerling centraal. En meestal gaat om het verhaal van mannen. Dat dit een eenzijdig en incompleet beeld over het verleden oplevert, ligt voor de hand. En dat deze geschiedenis hierdoor voor veel groepen in onze samenleving niet *hun* verhaal is, wordt steeds meer erkend.

Seminar

Dit artikel is een samenvatting van een door uitgeverij Blink georganiseerd seminar voor docenten geschiedenis waarbij het onderwerp multiperspectiviteit centraal stond. Docenten, onderzoekers, erfgoed-educatiespecialisten en historici lieten diverse manieren zien waarop je dat in het geschiedenisonderwijs zou kunnen inbrengen.

Erika Welgraven is freelance journalist.

In het Openluchtmuseum in Arnhem is een binnenmuseum met de Canon van Nederland waar dit jaar de tentoonstelling *Anton de Kom - strijder, schrijver en wegbereider* een ander perspectief laat zien op het koloniaal verleden. Hier komen docenten geschiedenis, erfgoed-educatiespecialisten, activisten en wetenschappers samen voor het seminar van educatieve uitgeverij Blink 'Verschillende perspectieven, één dialoog' om zich te verdiepen in multiperspectiviteit in het geschiedenisonderwijs. Een onderwerp dat ook in het kader van de burgerschapsopdracht actueel is. Uitgangspunt voor de gesprekken en lezingen van deze dag is het artikel 'Er missen kanten. Multiperspectiviteit in erfgoed-educatie over slavernij' van universitair docent publieksgeschiedenis, educatie en burgerschap Marijke Huisman van de Universiteit Utrecht. Zij bespreekt drie gezichtspunten van waaruit je het verhaal over onze ge-

schiedenis kunt vertellen. Een dergelijke multiperspectiviteit is geen vrijblijvend uitgangspunt voor het geschiedenisonderwijs. Het is een normatief doel dat direct samenhangt met de democratische waarde, namelijk dat de representatie van verschillende groepen mensen en perspectieven van meerwaarde is voor onze samenleving. In de praktijk van het geschiedenisonderwijs blijkt dat echter niet zo makkelijk te realiseren, volgens Huisman. Via een videoverbinding vertelt zij dat haar studenten in eerste instantie enthousiast zoeken naar andere perspectieven op bijvoorbeeld de kruistochten en de Tweede Wereldoorlog. Maar als ze hun vroeg om aandacht te besteden aan vrouwen en gender ontmoette ze weerstand: 'Wilt u nu dat we Hitler en Bismarck schrappen om een of andere vrouw te belichten?' Een student noemde het zelfs anachronistisch om in het verleden naar perspectieven van vrouwen te zoeken, alleen maar omdat wij dat nu belangrijk vinden. 'Ze weten dus wel dat er in het verleden andere perspectieven op gebeurtenissen waren, maar zien niet in dat onze blik op het verleden ook gekleurd wordt door onze hedendaagse overtuigingen.' Er is nog veel te winnen, concludeert Marijke Huisman.

Multiperspectiviteit

Drie gezichtspunten om multiperspectiviteit toe te voegen in het geschiedenisonderwijs:

1. Een ander perspectief toevoegen aan het bestaande verhaal, aan het bekende narratief: wandelen *in* het verhaal.
2. In botsende perspectieven het bestaande – incomplete – narratief ter discussie stellen en vervangen door een alternatief.
3. De dialoog aangaan: mensen met verschillende perspectieven in gesprek laten gaan, niet om zich te verzoenen, maar om uiteindelijk door de dialoog gezamenlijk tot een nieuw narratief te komen.

Agnes Cremers, oprichter van F-site, over geschiedenis over vrouwen.

Dynamische constructie

Het gesprek over multiperspectiviteit en geschiedenis is 'hot', en terecht. De sprekers tijdens het seminar – Maartje Duin, Agnes Cremers, Khadija al Mourabit en Catherine Schuurman – inspireren docenten om met een andere blik naar hun lessen te kijken en zich te realiseren dat geschiedenis meer is dan een reconstructie van het verleden, eerder een dynamische constructie. Centraal staat de vraag hoe je met leerlingen in de klas (van soms heel diverse achtergronden) aan de slag kunt met multiperspectiviteit. En ook al is het onmogelijk om alle perspectieven op de gebeurtenissen in de geschiedenis een plaats te geven, toch is het nodig om te proberen andere perspectieven meer recht te doen. De bekende verhalen zijn niet compleet, er zijn vraagtekens te zetten bij de gangbare selectie, is de gedeelde conclusie van de sprekers en de deelnemers aan het seminar. Maartje Duin, journalist en podcastmaakster van

'De plantage van onze voorouders', vertelt over haar gevoel van ongemak toen ze de pijnlijke ontdekking deed dat haar familie een aandeel had in een van de suikerplantages in Suriname. 'Mijn voorouders zijn rijk geworden door de slavenhandel,' concludeerde ze. 'We hebben heel wat op onze kerfstok.' Door enkele podcastfragmenten, foto's en documenten uit archieven laat ze zien hoe ze samen met Peggy Bouva, nazaat van een totslaafgemaakte, op zoek gaat naar hun gezamenlijke verleden. Een persoonlijk verslag dat duidelijk maakt hoe waardevol, maar ook hoe moeilijk het is om met elkaar de dialoog aan te gaan. Het werden geen gesprekken over genoegdoening,

Catherine Schuurman, Agnes Cremers en Khadija al Mourabit in gesprek met het publiek over multiperspectiviteit in het geschiedenisonderwijs.

'Ze ontdekten samen hoe je vanuit je eigen perspectief de werkelijkheid heel verschillend kunt interpreteren en ervaren'

schuld of verzoening. Ze ontdekten samen hoe je vanuit je eigen perspectief de werkelijkheid heel verschillend kunt interpreteren en ervaren. 'Zie je het dappere verzet van de totslaafgemaakten, of schaam je je voor de misdrijven van de slavenhouders? Verbaas je je over de ondankbaarheid van een slaafgemaakte of word je boos over de aalmoes die de slavenhouder aanbiedt?' Maartje Duin en Peggy Bouva gingen op zoek naar het verhaal zoals ze dat niet eerder hoorden vertellen. Duin werd zich bewust van de *white consciousness* van gekleurde mensen en realiseerde zich dat witte mensen zich nooit hoefden in te leven in het leven van zwarte mensen. Maartje: 'Ik vertel dit verhaal, ons verhaal, omdat ik wil dat we ons bewust worden van de denkpatronen die er zijn, zodat we die kunnen doorbreken.'

Vijf Europese mannen in pak met hoge hoed te midden van een grote groep arme Antillianen voor het uitdelen van aalmoezen ter gelegenheid van de 25-jarige emancipatie (afschaffing van de slavernij), 1888, Curaçao. Collectie Museum van Wereldculturen.

Nzinga Mbande (1583-1663) was koningin van Ndongo en Matamba, het huidige Angola. Ze streed tegen de Portugezen voor onafhankelijkheid van het koninkrijk. Portret uit 1830. Collectie National Portrait Gallery, Londen. Onder: Maartje Duin, van podcast 'De plantage van onze voorouders', in gesprek met docenten over hoe je het gesprek met leerlingen aan kunt gaan over andere perspectieven.

Hoe je dat in je geschiedenisles doet? Duin gaat erover in gesprek met de docenten. Ze geeft de suggestie om universele 'in-punten' te bespreken waarin iedere leerling zich herkent. Praten over pesten bijvoorbeeld, zodat leerlingen op zoek gaan naar de manier waarop hun eigen verhaal het verhaal van anderen raakt. 'Op die manier kweek je empathie voor een geschiedenis die onbekend voor hen is. Eigenlijk zou iedere docent een 'Peggy' als Peggy Bouva op zijn schouders moeten hebben,' voegt Maartje toe, 'met het oog op *black consciousness*.' Een docent benoemt dat hij – als witte man – zich soms handelingsverlegen voelt, omdat er nog weinig knowhow is over hoe je dit aanpakt in de praktijk. 'Niet iedereen heeft een Peggy in zijn directe leef- en werkomgeving; in niet alle regio's van Nederland is dit vanzelfsprekend.'

Extra perspectief

Wat betreft multiperspectiviteit vertegenwoordigt Maartje Duin de dialogische benaderingswijze, waarbij je wél het waardevolle andere perspectief meeneemt, maar niet op zoek gaat naar consensus tussen verschillende perspectieven. Agnes Cremers van het educatieplatform vrouwengeschiedenis *Van Gisteren* en de geschiedeniswebsite F-site zet veeleer een extra perspectief in het bekende,

'De F-site gebruikt de tien tijdvakken en zet er vrouwen in door wie je een ander perspectief krijgt op de geschiedenis'

maar incomplete narratief. Zo voegt ze vijftig betekenisvolle vrouwen (en bijbehorend lesmateriaal) toe aan de tien tijdvakken: vorstinnen, publieke activisten, hoeren, heksen en heldinnen. Ze vult daarmee ook de Canon van Nederland aan, evenals de geschiedenisboeken op scholen, waarin de vrouwen niet autonoom zijn, vaak worden neergezet als slachtoffer, als 'vrouw van' of als 'zus van'.

'De Canon, de geschiedenis, de tien tijdvakken...? Ze zijn een erepodium vanuit politiek-militair perspectief,' stelt Cremers, 'maar dat beeld is slechts een deel van de werkelijkheid.' Op het moment dat je er een sociaal-economisch of sociaal-cultureel beeld naast plaatst, kom je dicht bij een compleet verhaal. Dat is dan ook wat F-site doet: de samenstellers gebruiken de tien tijdvakken en zetten er vrouwen in door wie je een ander perspectief krijgt op de geschiedenis. Zo introduceren ze de naam van Wilhelmina Drucker (naast die van Aletta Jacobs) als meest radicale pionier in het vrouwenkiesrecht en Virginia Dementricia als rebelse Arubaanse vrouw die in opstand kwam tegen haar meester.

Radicaal alternatief

Waar Cremer gebruikmaakt van de bekende tien tijdvakken kiest Khadija al Mourabit voor een rebelse benaderingswijze: ze zoekt niet naar een toegevoegd perspectief, maar gaat de confrontatie aan met het bestaande narratief. Als activist van The Black Archives (TBA) presenteert ze *10x meer geschiedenis*, tien alternatieve tijdvakken, en vanuit Fawaka Wereldburgerschap vertelt ze over de *wereldburgerschapscirkel*. Ook voor Fawaka en TBA draait multiperspectiviteit om het blootleggen van de hiaten in de geschiedschrijving, maar juist ook om het neerleggen van een radicaal alternatief. Ze presenteren dan ook een andere wereldkaart, de 'projectie van Gall-Peters', die meer kloppende verhoudingen laat zien dan de traditionele mercatorkaart. Het continent Afrika blijkt ineens veel groter in verhouding tot Europa en Noord-Amerika. In *10x meer geschiedenis* tref je meer inclusieve benamingen aan voor de tijdvakken die een ander perspectief weerspiegelen. Zo heet 'De tijd van Romeinen en Grieken' hier 'De tijd van de eerste beschavingen' en 'De tijd van regenten en vorsten' krijgt de naam 'De tijd van kolonialisme en handelskapitalisme'.

Wat Khadija al Mourabit betreft, gaat multiperspectiviteit bovendien verder dan alleen het bieden van een alternatief narratief. 'Bespreek hoe "het bekende perspectief" nu is, hoe het zo gekomen is én hoe je het kunt veranderen. Realiseer je hoe groot de invloed is van witte mannen: zeven procent van de wereldbevolking bepaalt wat de kennis is van de rest van de wereld.' Daardoor spreekt de geschiedenis nog steeds geregeld ten onrechte over de zogenaamde politieke acties in Indonesië in plaats van over een

'Laat leerlingen zien dat geschiedenis niet alleen het verhaal is van gebeurtenissen, maar juist ook van mensen'

onafhankelijkheidsoorlog, licht Al Mourabit toe. 'Daar krijg ik jeuk van!' Uitsluitend kijken vanuit het West-Europees perspectief gaat voorbij aan wereldburgerschap en aan een wereldhistorische benadering van de geschiedenis. De jongeren van nu zijn degenen die de wereld kunnen veranderen. Daarom is de *Wereldburgerschapskring*, zoals die ontwikkeld is door Fawaka, gebaseerd op de sociale duurzaamheidsdoelen en staan daarin bijvoorbeeld uitgangspunten als ongelijkheid, solidariteit, racisme, mensenrechten en globalisering centraal.

Kritisch denken ontwikkelen

Catherine Schuurman, hoofdredacteur van *Blink Geschiedenis*, wil in het lesmateriaal dat ze met het team ontwikkelt de dialoog tussen de verschillende perspectieven in de klas stimuleren, 'juist omdat die niet zomaar te verzoenen zijn'. *Blink Geschiedenis* neemt in haar lessen de wereld als basis en richt zich erop het kritisch denken bij leerlingen te ontwikkelen, zodat die zich realiseren dat geschiedenis niet een vaststaand verhaal is, maar een dynamisch construct. Om te ervaren hoe dat werkt in de praktijk, zet Schuurman de docenten aan het werk met een van de 'missies' uit de methode. Leerlingen kijken als een onderzoeker naar de aankoop van de schilderijen van Marten en Oopjen en ze overwegen of en op welke manier de schilderijen (horend bij een 'kapitalistisch koloniaal', met een slavennijverleden) in een museum kunnen worden opgenomen.

Blink Geschiedenis geeft niet een afgerond en sluitend beeld van een historische kwestie, vertelt Catherine Schuurman. Veel lessen hebben een open eind om leerlingen te laten inzien dat er niet een antwoord is op een vraag, en dat alles samenhangt. 'Dat vinden leerlingen niet altijd gemakkelijk,' zegt ze.

In de afsluitende forumdiscussie gaan alle sprekers in gesprek met de docenten. Het is duidelijk dat

het voor docenten niet eenvoudig is om multiperspectiviteit een plek te geven in de geschiedenislessen. Ze dragen voorbeelden van valkuilen aan, bijvoorbeeld het aanwijzen van een leerling als 'representatiedeskundige', terwijl die leerling zo'n rol onveilig vindt en aangeeft dat hij het de taak van de docent vindt om een onderwerp van meer kanten te belichten. Een taak die de meeste docenten overigens graag op zich nemen: 'Als je als docent focust op de nieuwsgierigheid van leerlingen, dan neem je de verschillende perspectieven serieus.' Het vraagt vooral om een open houding van de docent en een bereidheid om alle onderdelen van het eigen perspectief ter discussie te stellen, van de afbakening van doel en onderwerp van het gesprek tot de regels die bepalen welke bronnen wel en niet meetellen en wat de moraal van het overkoepelende verhaal moet zijn.

Laat de leerlingen zien dat geschiedenis niet alleen het verhaal is van gebeurtenissen, maar juist ook het verhaal van mensen, is de oproep van docente Elzize Weijers van het Pantarijn in Kesteren. Kijk met leerlingen naar voorbeelden die dichtbij komen, kijk naar individuen, want leerlingen onthouden vooral persoonlijke verhalen. Net als de deelnemers van het seminar die de persoonlijke zoektocht van Maartje Duin en Peggy Bouva – op zoek naar hun gezamenlijke geschiedenis in Suriname – niet snel zullen vergeten. En evenmin de persoonlijke drijfveren van de sprekers Agnes Cremers, Khadija al Mourabit en Catherine Schuurman om de geschiedenis met behulp van multiperspectiviteit meer recht te doen. ●

De Wereldburgerschapskring van Fawaka Wereldburgerschap. Bron: fawakawereldburgerschap.nl.